

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кафедра біології та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО СТАВЛЕННЯ
ШКОЛЯРІВ ДО МАЙБУТНЬОГО МАТЕРИНСТВА
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ»**

Виконала: студентка 2 курсу Біо11-М18z групи,
спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я
людини)

Щур Ілона Василівна _____

Керівник: Казанішена Н.В., кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри біології та методики її
викладання

Рецензент: Козак М.І,
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
та методики її викладання

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. УСВІДОМЛЕНЕ БАТЬКІВСТВО ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	6
1.1 Сутність феномену усвідомленого батьківства.....	6
1.2 Складові та компоненти усвідомленого батьківства.....	9
1.3 Напрями соціальної роботи з формування усвідомленого батьківства.....	13
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА В МЕЖАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	19
2.1 Соціально-просвітницький тренінг як технологія формування усвідомленого батьківства.....	19
2.2 Технологія соціальної терапії у профілактиці девіантного батьківства.....	21
2.3 Технологія соціального консультування у формуванні усвідомленого батьківства.....	25
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ ДО УСВІДОМЛЕНОГО МАТЕРИНСТВА.....	29
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38

ВСТУП

Характерна риса цільності будь-якої системи – здатність до самозбереження в процесі постійного руху, змін та розвитку. Все це в повній мірі можна віднести до батьківства як до комплексного утворення, яке являє собою систему. Батьківство є базовою життєвою місією, важливим станом та значною соціально-психологічною функцією кожної людини. Якість цих проявів, їх соціально-психологічні та педагогічні наслідки мають завжди актуальне значення. Можна стверджувати, що майбутнє суспільства завтра – це стан батьківства сьогодні, адже забезпечення сприятливих умов розвитку дитині раннього віку, на порозі життя, сприяє формуванню гармонійної особистості у майбутньому.

Сучасна ситуація в Україні характеризується соціально-економічною та політичною нестабільністю, значним спадом виробництва, зниженням рівня життя більшості населення, посиленням розшарування населення за рівнем доходів, девіацією моральних норм і цінностей у суспільстві, зростанням злочинності та насильства, всі ці чинники, поруч з іншими призвели до втрати сучасною молоддю орієнтирів на створення повноцінної сім'ї, народження дитини та на усвідомлене батьківство. Усвідомлене батьківство – одна з найбільш складних та мало розроблених областей сучасної науки.

Актуальність її вивчення обумовлена протиріччями між гостротою демографічних проблем, які пов'язані з падінням народжуваності, великою кількістю сімей, які розпадаються, лавиноподібним збільшенням кількості дітей-сиріт при живих батьках, зі зростанням кількості випадків жорстокого ставлення до дитини та не розробленістю програм соціальної та психологічної допомоги молоді, яка є потенційними батьками.

Аналіз соціологічної, психологічної, демографічної, соціально-педагогічної літератури свідчить про наполегливі пошуки механізмів соціально-психологічної, та соціально-педагогічної роботи з майбутніми

батьками, спрямованої на формування усвідомленого ставлення до народження і виховання майбутньої дитини.

Так, у демографічних та соціологічних дослідженнях розглядаються проблеми сім'ї, їх причини, закономірності розвитку; ціннісні орієнтації майбутніх батьків (О. Баланірева, О. Яременко, В. Бойко, Ю. Якубова, В. Береговий та ін.).

У соціально-психологічній літературі достатньо глибоко розкриті проблеми пов'язані з психологічною готовністю чоловіка та жінки стати батьками, вплив психологічної атмосфери сім'ї на психологічний розвиток плоду, на формування позитивного ставлення матері до майбутньої дитини (А. Буттєва, А. Брусиловський, Р. Овчарова, Г. Філіпова та ін.).

Аналіз наукових робіт показав, з одного боку - багатьох проблем (психологічних, медичних, фізіологічних, побутових) у сім'ї, у чоловіків і жінок, які вирішили стати батьками; з іншої - відсутність цілеспрямованої соціальної роботи з формування у підлітків і молоді необхідних якостей для сімейного життя, народження і виховання дітей, формування навичок усвідомленого батьківства (подружжя).

Об'єкт дослідження - усвідомлене батьківство.

Предмет - технології соціальної роботи з формування усвідомленого батьківства.

Мета дослідження - теоретично проаналізувати проблему формування усвідомленого батьківства як умови повноцінного розвитку дитини та визначити основні технології його формування на уроках біології та в соціальній роботі.

В процесі дослідження були поставлені наступні **завдання**:

1. Провести теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження.
2. Визначити сутність та зміст феномену усвідомленого батьківства.
3. Проаналізувати складові та компоненти усвідомленого батьківства
4. Здійснити аналіз напрямів соціальної роботи з формування усвідомленого батьківства на уроках біології.

5. Визначити та проаналізувати основні технології формування усвідомленого батьківства, які використовуються в соціальній роботі, а саме: соціально-просвітницький тренінг, технологію соціальної терапії та технологію соціального консультування.

В процесі дослідження використовувалися теоретичні методи такі, як дослідження психолого-педагогічної, демографічної, соціологічної літератури з проблеми дослідження, синтез та узагальнення.

Теоретична значущість дипломної роботи полягає в тому, що теоретично здійснено аналіз феномену усвідомленого батьківства як актуальної проблеми соціальної роботи та охарактеризовано основні технології соціальної роботи з його формування, а саме: соціально-просвітницький тренінг, технологію соціальної терапії та технологію соціального консультування.

Практична значущість полягає в тому, що теоретичний аналіз технологій формування усвідомленого батьківства може бути використаний різними соціальними службами, соціальними працівниками, соціальними педагогами, вчителями, студентами і волонтерами в своїй діяльності і для розробки власних програм і технологій.

Апробація результатів роботи. Результати досліджень були представлені у вигляді наукової статті в Збірнику наукових праць студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, опублікованому у 2019 році, а також на Науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2018-2019 році на природничому факультеті.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота викладена на 40 сторінках машинописного тексту та складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження дозволяє сформулювати основні висновки:

1. Усвідомлене батьківство – це сукупність батьківських якостей, почуттів, знань та навичок, що стосуються виховання, розвитку дитини з метою забезпечення процесу формування здорової та зрілої особистості. *По-перше*, феномен батьківства має складну структуру основними компонентами якого є: ціннісні орієнтації подружньої пари (сімейні цінності), батьківські установки та сподівання, батьківське ставлення, батьківські почуття, батьківські позиції, батьківську відповідальність, стиль сімейного виховання; *по-друге*, всі компоненти батьківства пов'язані між собою в єдину структуру за допомогою когнітивного, емоційного та поведінкового елементів; сукупним образом всіх компонентів та найбільш доступним для спостереження є стиль сімейного виховання; *по-третьє*, кожен компонент містить певну формовану частину - педагогічний компонент, впливаючи на який можливо здійснювати формування усвідомленого батьківства; *по-четверте*, фактори, які впливають на формування батьківства, організовані ієрархічно та представлені декількома рівнями.: макро-, мезо-, мікрорівнем, а також індивідуальним рівнем конкретної особистості.

2. Розкриваючи структуру організації феномену батьківства, ми дійшли висновку, що, перш за все, це план індивідуально-особистісних властивостей жінки або чоловіка, які впливають на батьківство; наступний план охоплює батьківство по відношенню до сімейної системи; третій план фіксує батьківство у взаємозв'язку з батьківськими сім'ями, і, нарешті, четвертий план розкриває батьківство по відношенню до системи суспільства.

3. Найбільш оптимальними видами технологій формування усвідомленого батьківства, на нашу думку, є соціально-просвітницький тренінг, важливим інструментом підвищення ефективності навчання у ньому є використання активних методів навчання: методу моделювання, рольових

ігор, драматизації, метода конкретної ситуації, метод "мозкового штурму" та ін. Активні методи, які використовуються у соціально-просвітницькому тренінгу, на нашу думку забезпечують найвищу результативність занять щодо формування усвідомленого батьківства.

4. Технологія соціальної терапії також є однією з ефективних технологій формування усвідомленого батьківства, психотерапевтичні методи, які можна використовувати на уроках біології з формування усвідомленого батьківства - це психодрама, арт-терапія та терапія самовиховання.

5. Консультування також є технологією формування усвідомленого батьківства, особливість якого полягає у тому, що акцент робиться на ресурси молоді людини, яку орієнтують на знаходження необхідної інформації щодо вироблення когнітивної, емоційної та поведінкової складових батьківства.

6. Для більшої ефективності процесу формування усвідомленого батьківства молоді необхідно використовувати комплексну програму, до якої будуть входити такі технології соціальної роботи, як: соціально-просвітницький тренінг, технологія соціальної терапії та соціальне консультування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Т.В. Психология современной семьи: [монография] / Т.В. Андреева. - СПб.: Речь, 2005. - 436 с.
2. Винникот Д.В. Разговор с родителями / Д.В. Винникот [пер. с англ.]. - М.: Независимая фирма "Класс", 2007. - 96 с.
3. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. - К.: Видавн. Центр "Академія", 2001. - 244 с.
4. Кравець В. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя / В. Кравець. - Тернопіль: "Богдан", 1997. - 180 с.
5. Кравченко Т.В. Допомога батькам у вихованні дітей: [методичні рекомендації для соціальних працівників] / Т.В. Кравченко, І.М. Трубавіна. - К.: Дежсоцслужба, 2005. - 100 с.
6. Ли Д. Практика групового тренінга / Девид Ли. - СПб., 2001. - 224 с.
7. Мезеря И.В. Культура отношений полов и воспитание личности семьянина / И.В. Мезеря. - Луганск: Альма-матер, 2003. - 304 с.
8. Молодая семья: проблемы и перспективы социальной поддержки: [монография] / Краснояр. Гос. ун-т, Юрид. Ин-т, соц. - правовой факультет; [под общей редакцией Е.В. Жижко и С.Д. Чигановой]. - Красноярск: РУМЦ ЮО, 2005. - 300 с.
9. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев: [под ред. В.Е. Семенова]. - Ленинград: Наука, 1983. - 240 с.
10. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства / Р.В. Овчарова. - М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2003. - 319 с.
11. Овчарова Р.В. Психология родительства: [учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений] / Р.В. Овчарова. - М.: Издательский центр "Академия", 2000. - 368 с.

12. Овчарова Р.В. Родительство как психологический феномен: [учебное пособие] / Р.В. Овчарова. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. - 496 с.
13. Островська Н.О. Основні складові соціально-педагогічної діяльності щодо формування усвідомленого батьківства молоді / Н.О. Островська // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка [педагогічні науки] / гол. ред.В.С. Курило. - Луганськ, Вид-во "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2012. - №16 (251). - С.115-122.
14. Підготовка молоді до сімейного життя: [зб. теорет. та метод. матеріалів для працівників соц. служб для молоді / заг. ред. З.Г. Зайцева]. - К.: УДЦССМ, 1999. - (Цикл "Молода сім'я"; Вип.4). - 56 с.
15. Робочі матеріали семінару "Покращення якості соціальних послуг дітям і сім'ям у громаді"/ Упор. Авельцева Т.П., Зимовець Н.В. - Дніпропетровськ, 2005.
16. Сотниченко Е.В. Обучающая программа "Техники арт-терапии" / Е.В. Сотниченко. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.contact-club.irnd.ru/page56.html>
17. Соціальна педагогіка: теорія і технології: [підручник / ред. І.Д. Зверева]. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 316 с.
18. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; За заг. ред. : І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 256 с.
19. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: [посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді - Ч.3] / За заг. ред.А.Я. Ходорчук. - К.: ДЦССМ, 2002. - 172 с.
20. Спиваковская А.С. Психотерапия: игра, детство, семья. Том 2/ А.С. Спиваковская.М., 2000. - С.398-437.
21. Технология социальной работы: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / под ред. И.Г. Зайнышева]. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. - 240 с.

22. Трубавіна І.М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками: [науково-методичні матеріали для працівників соціальних служб, учителів, соціальних педагогів, студентів педагогічних вузів] / І.М. Трубавіна. - Київ: УДЦССМ, 2000. - 88 с.
23. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади: Методичні матеріали до тренінгу / Упоряд.: І.В. Братусь та ін.; за заг. ред. Г.М. Лактіонової. - К.: Наук, світ, 2004. - 86 с.
24. Цюман Т.П. Формування культури життєвого самовизначення старшокласників засобами освітнього тренінгу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05/Цюман Тетяна Петрівна. - К., 2008. - 221 с.
25. Федорчук І.В. Методичні вказівки до виконання курсових та випускних кваліфікаційних робіт зі спеціальності «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». Навч.-метод. посібник / І.В. Федорчук – Кам'янець-Подільський, Мошинський В.С., 2010. – 58 с.
26. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: [навчальний посібник] / В.М. Шахрай. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.
27. Henzell J. Research in the Particulaz: Epistemology in Art and Psychotherapy / J. Henzell, A. Gilroy, C. Lee // Art and Music Therapy and Research. - London: Routledge, 1995.